

D0 190
kk

WM 270

A22

Demetrovics Zsolt (szerk.)

Az addiktológia alapjai I.

Tartalomjegyzék

Szerzők	13
Előszó	17
Bevezető	19

I. Az addikciók spektruma

Az addiktológia alapfogalmai (Demetrovics Zsolt)

Bevezetés	27
Fogalmak	29
Addiktológia	29
Addiktológus	29
Addiktológiai konzultáns	30
Addikció, szenvedélybetegség	30
Drog	31
Kábítószer	31
Narkotikum	32
Pszichoaktív szer	32
Függőség, dependencia	32
Kémiai addikció, pszichoaktív szer-dependencia	35
Abúzus, pszichoaktív szer ártalmas használata	36
Megvonás	37
• Tolerancia, hozzászokás	38
Fordított tolerancia	39
Kereszttolerancia	39
Intoxikáció	39
Detoxikálás	40
• Detoxifikálás	40
Viselkedési addikció	41
Prevalencia	41
Incidencia	42
• Droghasználati célú szerfogyasztás	42
A droghasználók csoportosítása, droghasználati mintázatok	42
A drogok hatása	43
Irodalom	45

Pszichoaktív szerek (Demetrovics Zsolt)

Bevezetés	47
A pszichoaktív szerek csoportosítása	47
Legális és illegális drogok	48
Természetes és szintetikus szerek	49
Gyógyszer vagy mérég?	49
Kemény drogok és könnyű drogok	50
Addiktív vagy nem addiktív szerek	51
Csoportosítás a használati mód szerint	51
Csoportosítás a kémiai struktúra szerint	51
Csoportosítás a pszichoaktív hatás szerint	51
• Kokain	52
• Amfetamin	55
Ecstasy és egyéb amfetaminszármazékok: entaktogének	56
Hallucinogén hatású vagy pszichedelikus szerek	58
Kannabisz	60
Opiátok	62
• Depresszáns hatású gyógyszerek	65
Szerves oldószerek	67
Irodalom	69

Alkoholhasználat és alkoholfüggőség (Lajtai László)

Néhány rendhagyóan előrevetett megállapítás	73
Az etanol – egy kis biológia és biokémia	73
• A részegség	76
• Az alkohol és egy kis kultúratudomány	77
• Magyarországi viszonyok	84
• Az alkohollal kapcsolatos klinikai problémák	86
Alkoholfüggőség	88
Problémás ivás és (ezen belül) nagyivás	89
Alkoholintoxikáció	91
Patológias részegség	92
Alkoholos pszichoszindróma	92
Az alkoholfogyasztás szövődése egyéb pszichés zavarokkal	92
Az alkohol összefüggése más szerek kóros használatával és egyéb addiktológiai problémákkal	93
Egyéb szomatikus zavarokban játszott szerepe	95
Mit lehet kezdeni az alkohol okozta problémákkal?	96
Az alkoholemegvonási szindróma kezelése	97
A problémás ivás és nagyivás kezelése	97
Az alkoholintoxikáció kezelése	99
A patológias részegség kezelése	100
Alkoholos pszichoszindrómák kezelése	100
Az alkoholfogyasztással szövődött egyéb pszichés tünetek kezelése	100

• Az alkoholprobléma kezelése egyéb szerfogyasztással vagy addiktológiai problémával is jellemzett esetekben	101
• Az alkohol szervkárosító hatásainak kezelése	102
Összefoglalva	103
Irodalom	105

A nikotinaddikció (*Urbán Róbert*)

• A dohányzás jelentősége az egyén és a társadalom szempontjából	107
A nikotinaddikció kialakulása	108
A nikotin pszichoaktív természete	108
A nikotin sorsa a szervezetben	110
A tanulási folyamatok szerepe a dohányzás és a nikotinaddikció kialakulásában	112
A nikotinaddikció mérése	117
A nikotinaddikció mérésének hagyományai	117
A nikotinmegvonási tünetek mérése	121
A nikotinfüggés kezelése és a dohányzásról leszokás támogatása	123
Általános szempontok a dohányzásról leszokás támogatásában	123
A dohányzásról leszokás támogatásának farmakológiai módszerei	123
A dohányzásról leszokás támogatásának pszichológiai módszerei	125
A dohányzásról leszokás támogatásának és a dohányzás prevenciójának szélesebb társadalmi aspektusai	126
Irodalom	127

Viselkedési addikciók (*Demetrovics Zsolt és Kun Bernadette*)

Bevezetés	133
Az obszesszív-kompulzív spektrum hipotézis	134
A viselkedési addikciók	137
• Jutalomhiányos tünetegyüttes	140
Impulzuskontroll-zavarok	141
Kóros játékszenvedély	141
Pirománia	147
Kleptománia	149
Trichotillománia	150
Onichophagia	152
Ismétlődő explozív zavar	153
Egyéb, a diagnosztikus rendszerekben nem osztályozott impulzuskontroll-zavarok	155
Problémás internethasználat	156
Kényszeres vásárlás	157
Kényszeres gyűjtögetés	162
Patológiás bőrcsipkedés	164
Szexuális addikciók	168

Egyéb, a diagnosztikus rendszerekben nem osztályozott viselkedési addikciók	173
Testedzésfüggőség	173
Munkafüggőség	176
Vallási addikciók	181
Kodependencia	182
Egyéb, a diagnosztikus rendszerekben nem impulzuskontroll-zavarként osztályozott viselkedési addikciók	187
A táplálkozási magatartás zavarai	187
Kényszerbetegség (Obszesszív-kompulzív zavar, OCD)	196
Hipocondriázis	199
Testdiszmorfiás zavar	201
Összegzés	203
Irodalom	205

II. Epidemiológia

A drogepidemiológia alapjai:

a drogfogyasztás elterjedtségének mérése (Paksi Borbála)

Bevezetés	229
Az epidemiológiai jelzőszámokról általában	229
A drogprobléma mérésének jelzőszámai	234
Közvetett indikátorok	234
Közvetlen indikátorok	242
Irodalom	250

A magyar társadalom drogérintettsége (Paksi Borbála)

Időbeni tendenciáik Magyarországon	257
Általános populációs trendek	257
Fiatal felnőttek körében jelentkező trendek	264
Középiskolás fiatalok körében jelentkező trendek	268
Magyarország drogérintettsége európai kontextusban	276
A magyarországi általános populáció drogérintettsége európai összehasonlításban	276
A magyarországi középiskolások drogérintettsége európai összehasonlításban	284
Európai és hazai trendek	288
Irodalom	293

III. Etiológia

Az addikció neurobiológiai alapjai (Katona István)

Mindennapi kis függőségeink	297
Az addikció definíciója és a neurobiológiai kutatások feladata az addikció megértésében	298
Az addikció genetikai háttere	299
Az addikció környezeti háttere	300
Az addikció neurobiológiai kutatási irányzatai	300
Az agy belső jutalmazórendszere	301
Az addikció neuroadaptációs mechanizmusa	303
A predikciós hiba koncepció	305
Az endokannabinoid rendszer szerepe a szinapszisokban és az addikcióban ..	305
A prefrontális kognitív kérgi kontroll	308
A neminvazív vizsgálómódszerek humán eredményei	309
Összefoglalás	310
Irodalom	311

A drogfüggőség pszichodinamikus megközelítése (Demetrovics Zsolt)

Bevezetés	313
Az addikciók korai pszichoanalitikus szemlélete	313
Újabb pszichodinamikus szempontok a drogfüggőség értelmezésében ...	315
Énfunkciók és önszabályozás	315
A hangulat szabályozásának kérdése	316
Droghasználat mint öngyógyyszerelés	318
Tárgykapcsolat-elméleti és családdinamikai szempontok az addikciók értelmezésében	320
Összefoglalás	321
Irodalom	322

Bűnelkövető viselkedés és meghatározói

gyermek- és serdülőkorban (Kökönyei Gyöngyi)

Bevezetés	325
Az antiszociális viselkedés kialakulásában szerepet játszó tényezők	327
Genetikus és/vs. környezeti hatások	327
Szociális környezeti tényezők; a család szerepe	328
Szociális környezeti tényezők; a kortársak szerepe	329
Egyéni jellemzők	329
Szituatív tényezők és költség-haszon elemzés	330
Lakóhelyi környezet (a környék [neighbourhood] jellemzői)	330
Fejlődési taxonómiák	331
Élethosszi, perzisztens antiszociális viselkedés jellemzői (LCP-csoport) ..	333

A serdülőkorra korlátozódó bűnelkövetés (AD-csoport)	333
A taxonómia utóélete	334
Az elmélet tesztelése a Dunedin longitudinális vizsgálatban	334
Verbális és téri képességek alakulása a különböző fejlődési útvonalakkal rendelkező antiszociális viselkedést mutató csoportokban	336
Kritikák és kiegészítések	337
Nem és bűnelkövetés	337
Alternatív fejlődési útvonalak és modellek	339
Pszichopátiás személyiségjellemzők gyermekkorban?	342
Milyen gyermekkori tényezők jósolják a perzisztens bűnelkövetői viselkedést?	345
Instrumentális és reaktív agresszió	345
Összefoglalás	347
Irodalom	349

A devianciák szociológiai és szociálpszichológiai modelljei (Pikó Bettina)

Az addikciók devianciaszociológiai értelmezése	357
Szociológiaelméleti megközelítések	358
Funkcionalista elméletek	358
Ökológiai elméletek	359
Kultúra- és szubkultúra-elméletek	360
A szimbolikus interakcionizmus elméletei	361
A fenomenológiai megközelítés	362
A konfliktusmodell	363
Az addiktív viselkedés fiatalkori iniciációjának szociálpszichológiája	364
A társas szintű hatások	364
Csoporthatások	365
Szabadidős tevékenységek	365
Egy komplex modell bemutatása: a rizikó- és protektív elmélet	367
Az addikciókkal összefüggő magatartások és attitűdök szociálpszichológiája	369
Irodalom	375

A magyarországi drogfogyasztás társadalmi mintázata (Paksi Borbála)

Bevezetés	379
A strukturalista/funkcionalista magyarázatokkal kapcsolatos társadalmi mintázatok	381
A társadalmi struktúrában való elhelyezkedéssel összefüggő mintázatok	382
Közvetlen anómiaelméleti magyarázatok	390
Integrációs magyarázatokat leképező mintázatok	396
Családi integrációval kapcsolatos magyarázatok	396
Egyéb integrációs magyarázatok	400

Kulturális elméletek	405
A drogfogyasztással és általában a normaszegéssel kapcsolatos normák, értékek	405
A droghasználók értékpreferenciáinak sajátosságai	407
Irodalom	410

IV. Prevenció

A droghasználat megelőzése

– **prevenációs modellek és programok** (Rácz József)

Bevezetés	417
A prevenció fogalma	417
Az elsődleges megelőzés céljai	419
Drogprevenációs irányzatok és az eredményesség	420
1. Információnyújtó programok	421
2. Érzelmi nevelés/fejlesztés megközelítések	421
3. Társas hatás megközelítések	422
4. Integrált szociális hatás/kompetencia növelő megközelítések	423
5. Átfogó egészségfejlesztő programok	424
<i>Egészségfejlesztés (health promotion) – holisztikus egészség</i>	424
A prevenció hatékonysága: Tobler vizsgálati	425
Tobler első vizsgálata	425
Tobler második vizsgálata	427
A RAND Corporation vizsgálati	429
A prevenció „újabb” felosztása	430
Európai Unió tapasztalatok	431
Prevenációs szintek	432
Iskola	432
Család	432
Média	433
1. Tömegkommunikációs kampányok	434
2. Többkomponensű intervenciók	434
3. Médiaanyagok	435
4. Közszolgálati médiaprogramok, indirekt médiaközlések	435
<i>A médiakampányok egyes kérdései</i>	436
Társadalmi marketing	438
Droghasználat és szabadidős alternatívák	439
Munkahely	439
Prevenációs programok tervezése és értékelése 10 pontban	440
Az értékeléssel kapcsolatos fogalmak	442
<i>Folyamatértékelés</i>	442
<i>Eredményértékelés</i>	442

Összegzés: az eredményes prevenció elvei	443
A magyarországi helyzet	444
Irodalom	446